

मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या रिट याचिका
(सिव्हील) क्र.११६४/२०२३ मधील दिनांक
४.०३.२०२५ च्या आदेशाची अंमलबजावणी..
समिती गठीत करणे.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन निर्णय क्रमांक - एस-१०/२०२४/प्र.क्र.१३२/फ-३
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक : १० जुन, २०२५.

वाचा :

- १) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग, क्र. टिआरएस-१०९६/प्र.क्र.४१०/फ-६,
दि. १०.०१.१९९७..
- २) मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या रिट याचिका (सिव्हील) क्र.११६४/२०२३ मधील
दि.१९.०२.२०२४ व दि. ४.०३.२०२५ चे आदेश.
- १) मा. सर्वोच्च न्यायालयातील रिट याचिका (सिव्हील) क्र. २०२/१९९५ मधील इंटरलॉक्यूटरी
ऑप्लीकेशन क्र. १८६८, २०९१, २२२५-२२२७, २३८०, २५६८ व २९३७ मधील
दिनांक ६.०७.२०११ चे आदेश.
- ४) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख) यांचे पत्र क्र.कक्ष-१२/जमीन/व.सं.सुधारणा/
२०२३/प्र.क्र. ३४/ २०२३-२४/३०५, दि. २४.०३.२०२५.

प्रस्तावना :-

पर्यावरण, वने व वातावरणीय बदल मंत्रालय, भारत सरकार यांच्या दि. ४.०८.२०२३ रोजीच्या अधिसूचनेद्वारे वन संवर्धन तथा संरक्षण अधिनियम, १९८० च्या तरतूदींमध्ये सुधारणा करण्यात आल्या आहेत, व त्यानुसार वन (संरक्षण व संवर्धन) सुधारणा अधिनियम, २०२३ नुसार केंद्र शासनाद्वारे नियम (Rules) प्रसिध्द करण्यात आले आहेत. सदर बदलांना/सुधारणांना मा. सर्वोच्च न्यायालयामध्ये रिट याचिका (सिव्हील) क्र.११६४/२०२३ (श्री.अशोक शर्मा, भा.व.से. (से.नि. विरुद्ध केंद्र शासन) द्वारे आवाहनित केले आहे. प्रस्तुत प्रकरणात मा.न्यायालयाने दि.१९.०२.२०२४ व दि. ४.०३.२०२५ अन्वये आदेश पारित केले असून त्यानुसार कार्यवाहीची पुर्तता पुढील सुनावणीपूर्वी (दि.९.०९.२०२५) पर्यंत पूर्ण करण्याचे आदेश मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दिले आहेत.

मा.सर्वोच्च न्यायालयातील याचिका क्र. २०२/९५ व १७१/९६, श्री.टी.एन. गोदावर्मन विरुद्ध केंद्र शासन व इतर या प्रकरणी मा. सर्वोच्च न्यायालयाने दि.१२.१२.१९९६ रोजी पारित केलेल्या आदेशास अनुलक्षून राज्यस्तरावर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख) यांच्या अध्यक्षतेखाली वन विभागाच्या दि.१०.०१.१९९७ च्या शासन निर्णयान्वये तज्ञ समिती गठीत करण्यात आली होती. सदर समितीच्या शिफारशीनुसार राज्य शासनाद्वारे वनसदृष्ट क्षेत्राची यादी दि.२०.०८.१९९७ रोजी व सुधारित यादी दि. २.०६.२००८ रोजी स्वतंत्र प्रतिज्ञापत्राद्वारे मा.सर्वोच्च

न्यायालयात सादर करण्यात आली आहे. त्याचप्रमाणे सुधारीत प्रतिज्ञापत्रावर निर्देश होण्यास्तव मा.सर्वोच्च न्यायालयात राज्य शासनाच्यावतीने दि.२८.०२.२०११ रोजी इंटरलॉक्यूटरी ऑप्लीकेशन दाखल करण्यात आले आहे.

तसेच अन्य एका प्रकरणी वनक्षेत्राचे संवर्धनाबाबत मा. सर्वोच्च न्यायालयात दाखल रिट याचिका क्र.२०२/१९९५ (टि.एन.गोदावर्मन) मध्ये मे. लाफार्ज मायनिंग प्रा.लि. यांनी इंटरलॉक्यूटरी ऑप्लीकेशन क्र.१८६८, २०९१, २२२५-२२२७, २३३०, २५६८ व २९३७ दाखल केले होते. सदर प्रकरणामध्ये मा.सर्वोच्च न्यायालयाने पारित केलेल्या दि. ६.०७.२०११ च्या आदेशानुसार पर्यावरणाचे संरक्षण व संवर्धनाबाबत भाष्य केले आहे. सदर आदेशामध्ये मा. सर्वोच्च न्यायालयाने त्यांच्या दि.१२.१२.१९९६ च्या मुळ आदेशाच्या अनुषंगाने अतिरिक्त स्पष्टीकरण / मार्गदर्शन सूचना दिल्या आहेत.

आता, उक्त नमूद पार्श्वभूमीवर मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या रिट याचिका (सिव्हील) क्र.११६४/२०२३ (श्री.अशोक शर्मा, भा.व.से. (से.नि. विरुद्ध केंद्र शासन) मधील दि.१९.०२.२०२४ व दि.४.०३.२०२५ च्या आदेशाची अंमलबजावणी करण्यास्तव तज्ञ समिती गठीत करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

मा.सर्वोच्च न्यायालयातील रिट याचिका (सिव्हील) क्र.११६४/२०२३ प्रकरणी मा.न्यायालयाने दि.१९.०२.२०२४ व दि. ४.०३.२०२५ रोजी पारित केलेल्या आदेशाची अंमलबजावणी करण्यास्तव खालीलप्रमाणे समिती गठीत करण्यात येत आहे :-

१. राज्यस्तरीय तज्ञ समिती

अ.क्र.	सदस्यांची नावे	पद
१	प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर	अध्यक्ष
२	प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर	सदस्य
३	प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, सामाजिक वनीकरण, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर	सदस्य
४	अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (संधारण), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर	सदस्य
५	जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमी अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे	सदस्य
६	मुख्य वनसंरक्षक (भूमी अभिलेख), नागपूर	सदस्य
७	अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक तथा केंद्रस्थ अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर	सदस्य सचिव

समितीची कार्यकक्षा :

- मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या दि.१९.०२.२०२४ व दि. ४.०३.२०२५ रोजीच्या आदेशानुसार कार्यवाही करणे. तसेच उक्तप्रमाणे कार्यवाही करताना, मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या मुळ दि.१२.१२.१९९६ च्या आदेशातील निर्देशांचे पालन झाल्याची खातरजमा करणे.

- २) केंद्र शासनाच्या सुधारीत वन (संवर्धन) अधिनियम, १९८० मधील सुधारणाबाबतच्या नियम क्र. १६ (१) मध्ये नमूद केल्यानुसार जिल्हासमितीद्वारे तयार करण्यात आलेल्या क्षेत्राचे अभिलेख/ यादी तपासणे व संकलित करून शासनास सादर करणे.
  - ३) जिल्हास्तरीय समितीच्या कामकाजाबाबत त्यांना आवश्यकतेनुसार मार्गदर्शन करणे.
  - ४) Lafarge Umiam Mining Pvt Ltd मध्ये मा. सर्वोच्च न्यायालयाने दि. ६.०७.२०११ रोजी दिलेल्या आदेशाची अंमलबजावणी करण्यास्तव गठीत अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (माहिती तंत्रज्ञान धोरण) यांचे अध्यक्षतेखालील समितीस आवश्यकतेनुसार मार्गदर्शन करणे.
  - ५) जिल्हास्तरीय समिती व Lafarge समिती यांच्याकडून प्राप्त अहवालांचे संकलन करून उचित शिफारशीसह दि. १५.०७.२०२५ पर्यंत अहवाल शासनास सादर करणे.
- राज्यस्तरीय समितीला आवश्यकतेनुसार संबंधित विषयाच्या तज्ञ व्यक्तीस / अधिकाऱ्यांस आमंत्रित करण्याची मुभा राहिल.

२. Lafarge Umiam Mining Pvt Ltd मध्ये मा. सर्वोच्च न्यायालयाने दि.६.०७.२०११ रोजी दिलेल्या आदेशाच्या अंमलबजावणीस्तव समिती : -

अ.क्र.	सदस्यांची नावे	पद
१	अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (माहिती तंत्रज्ञान धोरण), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर	अध्यक्ष
२	अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), पुर्व / पश्चिम	सदस्य
३	मुख्य वनसंरक्षक (संधारण), नागपूर	सदस्य
४	संचालक, MRSAC किंवा त्यांचे प्रतिनिधी	सदस्य
५	वनसंरक्षक (कार्य आयोजना) पश्चिम	सदस्य
६	वनसंरक्षक (कार्य आयोजना) पुर्व	सदस्य सचिव

समितीची कार्यकक्षा :

- १) मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या दि.१९.०२.२०२४ व दि. ४.०३.२०२५ रोजीच्या आदेशानुसार कार्यवाही करणे.
  - २) मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दि.६/७/२०११ रोजीच्या आदेशानुसार GIS based database / Digital Maps तयार करण्याच्या अनुषंगाने कार्यवाही करणे.
  - ३) राज्य स्तरीय समितीला शिफारशीसह अनुपालन अहवाल सादर करणे.
३. जिल्हास्तरीय समिती

अ.क्र.	सदस्यांची नावे	पद
१	जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२	अधिक्षक, भूमी अभिलेख	सदस्य
३	जिल्ह्यातील सर्व उप वनसंरक्षक (प्रादेशिक)	सदस्य
४	जिल्हा मुख्यालयातील उप वनसंरक्षक (प्रादेशिक)	सदस्य सचिव

समितीची कार्यकक्षा :

- १) मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या दि.१९.०२.२०२४ व दि. ४.०३.२०२५ रोजीच्या आदेशानुसार कार्यवाही करणे.
- २) केंद्र शासनाच्या सुधारीत वन संवर्धन अधिनियम, १९८० मधील सुधारणांबाबतच्या नियम क्र. १६ (१) मध्ये नमूद केल्यानुसार जिल्हास्तरावर वन क्षेत्रांचे अभिलेख /(यादी) तयार करणे. असे करताना, मा.सर्वोच्च न्यायालयाचा सिव्हील अपील क्र. १०२९४/२०१३ मधील दि.२१.०७.२०२२ चा आदेशातील “Forest in Government records” बाबतचे स्पष्टीकरण तसेच त्याप्रमाणे मा.सर्वोच्च न्यायालयाने प्रस्तुत विषयाबाबत विविध प्रकरणात वेळोवेळी पारित केलेले स्पष्टीकरण / आदेश विचारात घेण्यात यावे.
- ३) राज्य स्तरीय समितीला शिफारशीसह अनुपालन अहवाल सादर करणे.

२. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०२५०६१०१७०१५७३७१९ आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकीत करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(डॉ. रविकिरण गोवेकर)
मुख्य वनसंरक्षक (मंत्रालय)
महाराष्ट्र शासन

प्रत :

- १) मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव
- २) मा. उप मुख्यमंत्री (नियोजन व वित्त) /(नगर विकास) यांचे खाजगी सचिव
- ३) मा.मंत्री (महसूल) यांचे खाजगी सचिव.
- ४) मा.मंत्री (वने) यांचे खाजगी सचिव.
- ५) मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य.
- ६) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
- ७) विभागीय आयुक्त (सर्व)
- ८) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
- ९) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, सामाजिक वनीकरण, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
- १०) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (संधारण), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
- ११) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक तथा केंद्रस्थ अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
- १२) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (माहिती तंत्रज्ञान धोरण), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
- १३) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), पुर्व / पश्चिम
- १४) मुख्य वनसंरक्षक (सर्व).

- १५) मुख्य वनसंरक्षक (संधारण) , नागपूर
- १६) मुख्य वनसंरक्षक (भूमी अभिलेख), नागपूर.
- १७) जिल्हाधिकारी (सर्व)
- १८) जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमी अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १९) संचालक, MRSAC किंवा त्यांचे प्रतिनिधी.
- २०) वनसंरक्षक (कार्य आयोजना) पश्चिम
- २१) वनसंरक्षक (कार्य आयोजना) पूर्व
- २२) उप वनसंरक्षक (प्रादेशिक) (सर्व)
- २३) अधिक्षक, भूमी अभिलेख